

## TEORETSKE REFLEKSIJE PAX AMERICANE: VLOGA ZDA V POVOJNIH EKONOMSKIH REŽIMIH<sup>2</sup>

**Povzetek:** *Teorija hegemonске stabilnosti predvideva, da svetovni ekonomski sistem za svojo stabilnost potrebuje obstoj hegemonске sile, ki bo zagotavljala mednarodne javne dobrine. Namen članka je dokazati, da v ta namen hegemonска sila vzpostavlja multilateralne aranžmaje (režime), ki omogočajo razdelitev stroškov zagotavljanja teh dobrin. V povojnem obdobju, ki ga zaznamuje ameriška hegemonija, te aranžmaje zasledimo predvsem na trgovinskem in monetarnem področju. Vzpostavljanje mednarodnih režimov posega v problematiko sodelovanja med državami, ki je oteženo z anarhičnostjo meddržavnega sistema. Hegemonска sila lahko s pomočjo režimov postavlja pravila obnašanja, zmanjšuje negotovost ter s tem olajšuje sodelovanje med državami.*

**Ključni pojmi:** *mednarodni režimi, mednarodni odnosi, politična ekonomija, hegemonija, Združene države*

### Uvod

Ob koncu druge svetovne vojne je ekonomska premoč Združenim državam omogočila vzpostavitev mednarodne ekonomske ureditve, s ciljem liberalizacije svetovne trgovine, zagotavljanja stabilnih menjalnih tečajev, zadostne likvidnosti in stabilnih tokov kapitala. Institucionalni izraz te ureditve predstavljajo Splošni sporazum o trgovini in carinah (GATT), danes Svetovna trgovinska organizacija (WTO), Mednarodni denarni sklad (IMF) in Mednarodna banka za obnovo in razvoj (IBRD). Te institucije vsaka zase izpolnjujejo zgornje cilje: GATT oziroma WTO na trgovinskem, IMF na monetarnem področju in IBRD na področju zagotavljanja kapitala, predvsem državam v razvoju. Povojna ekonomska ureditev je omogočila razcvet svetovnega gospodarstva. Svetovna industrijska proizvodnja je v letih 1953-1975 naraščala povprečno s šest odstotno letno stopnjo (Kennedy 1987, 414).

Tovrstno situacijo, po našem mnenju, uspešno pojasnjuje teorija hegemonске stabilnosti (Kindleberger 1987; Gilpin 1987), ki predvideva, da svetovni ekonomski

<sup>1</sup> Matej Andolšek, študent politologije in mednarodnih odnosov na Fakulteti za družbene vede.

<sup>2</sup> Za nasvete in kritike se zahvaljujem mag. Milanu Brglezu, mag. Ireni Brinar in dr. Zlatku Šabiču. Odgovornost za pomanjkljivosti članka seveda v celoti prevzemam sam.

sistem<sup>3</sup> za svojo stabilnost potrebuje prisotnost hegemonске sile<sup>4</sup>. Obdobji Pax Britannice v drugi polovici 19. stoletja do prve svetovne vojne in Pax Americane po drugi svetovni vojni sta ustvarili ekonomsko ureditev, ki je omogočila rast gospodarstev in trgovine ter posledično blaginje. Medvojno obdobje, ko Velika Britanija ni bila več sposobna, Združene države pa ne pripravljene zagotavljati stabilnosti svetovnega ekonomskega sistema, je zaznamovala recesija in politika osiromašenja sosedov.

Nestabilnost svetovnega ekonomskega sistema teorija hegemonске stabilnosti povezuje s pomanjkanjem mednarodnih javnih dobrin<sup>5</sup> (Kindleberger 1981). Naš namen je dokazati, da hegemonška sila lahko zagotavlja mednarodne javne dobrine unilateralno ali z angažiranjem drugih držav, to je z vzpostavljanjem multilateralnih aranžmajev, v okviru katerih se države zavežejo k določenim pravilom obnašanja oziroma sodelujejo pri zagotavljanju mednarodnih javnih dobrin. Te aranžmaje enačimo s pojmom mednarodnih režimov.

Režimska teorija predstavlja jedro naše razprave. Mednarodni režimi so definirani kot splet implicitnih ali eksplicitnih načel, norm, pravil in procesov odločanja, glede katerih se zblížujejo pričakovanja akterjev na določenem področju mednarodnih odnosov (Krasner 1982,186). Vloga hegemonске sile je v tem primeru vezana na oblikovanje pravil obnašanja in skrb za njihovo spoštovanje (nadzor, sankcioniranje).

Ni pa se mogoče izogniti vprašanju, kako definirati hegemonško silo glede na njeno vlogo stabiliziranja svetovega ekonomskega sistema. Teorija hegemonске stabilnosti definira hegemonijo kot premoč v materialnih resursih. Hegemonška sila mora imeti nadzor nad surovinami, izvori kapitala, trgi in primerjalne prednosti pri proizvodnji visoko zaželenega blaga (Keohane 1984,32). Z vidika vzpostavljanja mednarodnih režimov, kjer se pojavlja vprašanje legitimnosti norm

<sup>3</sup> Sistem označuje skupek delov oziroma enot, med katerimi potekajo dovolj intenzivne interakcije, da vplivajo na odločitve drug drugega ter se obnašajo kot koherentna celota (po Buzan, Jones in Little 1993, 29). Ureditev se nanaša na načela, norme in institucije.

<sup>4</sup> Izraz hegemonška sila je popolnoma zamenljiv z izrazom hegemon.

<sup>5</sup> Javne dobrine so tiste, pri katerih koriščenje s strani enega uporabnika ne zmanjšuje količine, ki je na razpolago ostalim uporabnikom. Poleg tega ni mogoče omejiti dostopa do dobrine (Kindleberger 1981,243). Kot najbolj izrazit primer javne dobrine Kindleberger navaja svetilnik, vendar bi sem lahko prištevali še ceste, mostove, varnost.

Kindleberger (1981,247) navaja naslednje mednarodne javne dobrine, ki so potrebne za stabilnost svetovnega ekonomskega sistema:

- a) zagotavljanje relativno odprtega trga za dobrine
- b) zagotavljanje stabilnih tokov kapitala
- c) zagotavljanje likvidnosti v finančnih krizah (posojilodajalec v zadnji sili)
- d) zagotavljanje relativno stabilnih menjalnih tečajev.

in pravil (oziroma celotne svetovne ureditve), je ravno tako pomembna dominacija idej (Cox 1986, 218-219).<sup>6</sup>

Pričujoče besedilo v prvem poglavju analizira vzroke nestabilnosti svetovnega ekonomskega (in političnega) sistema. V drugem poglavju pojasnjuje vlogo hegemonске sile pri stabilizaciji sistema preko vzpostavljanja mednarodnih režimov. V tretjem poglavju pa ocenjuje vlogo ZDA kot hegemonске sile v povojnem ekonomskem sistemu (glede na teoretska razmišljanja). V zaključku želimo ovrednotiti pojasnjevalno moč teorije hegemonске stabilnosti, opozoriti na njene pomanjkljivosti ter načrtati poti za nadaljna razmišljanja.

## Hegemonija in svetovni sistem

Tehnološki napredek, še posebej na področju komunikacij, ter politične in ekonomske inovacije zadnjih stoletij so privedle do vzpostavitve enotnega svetovnega sistema. Ko govorimo o modernem svetovnem sistemu je potrebno izpostaviti dve značilnosti:

1. njegov temelj predstavlja *kapitalistično svetovno gospodarstvo (svetovni ekonomski sistem)*, znotraj katerega poteka globalna delitev dela (Wallerstein 1979, 159).
2. politično je svetovni sistem *meddržavni sistem*; njegova temeljna enota je država, ki izvaja suverenost na omejenem geografskem področju (Wallerstein 1994, 87-89).

Svetovno kapitalistično gospodarstvo je danes najbolj propulziven element svetovnega sistema, kar se odraža v samem naraščanju obsega transakcij (mednarodna trgovina, finančni tokovi). S pojmom svetovno kapitalistično gospodarstvo želimo poudariti osrednji pomen svetovnega trga, na katerem nastopajo ponudniki in povpraševalci, da bi maksimizirali svoje koristi (Gilpin 1995, 128; Wallerstein 1979, 159). Vendar kapitalistično gospodarstvo ne more, glede na interese akterjev, zagotavljati zadostne količine javnih dobrin, ki stabilizirajo mednarodni ekonomski sistem.

Javne dobrine na nacionalni ravni zagotavljajo države. Če so države relativno uspešne pri zagotavljanju nacionalnih javnih dobrin, pa pri mednarodnih javnih dobrinah pogosto prihaja do premajhne ponudbe teh dobrin. Razlika je v tem, da države na nacionalni ravni uspejo povrniti stroške zagotavljanja javnih dobrin (npr. z davki), kar v mednarodnem sistemu ni mogoče zaradi *odsotnosti svetovne vlade*. Drugi razlog izvira iz same značilnosti javnih dobrin: države se zavedajo, da

<sup>6</sup> Teorija hegemonске stabilnosti trdi, da obstaja vzročno-posledična zveza med prisotnostjo hegemonске sile (kot nesimetrične distribucije moči oziroma resursov moči) in stabilnostjo svetovnega ekonomskega sistema. Obstaja torej vzročna zveza med obstojem hegemonске sile in obstojem mednarodnih režimov. V primeru, da pojmujeemo hegemonijo kot dominacijo idej, povezano z ustvarjanjem konsenza o novi mednarodni (ekonomski) ureditvi, ni možno ugotavljati kauzalnih odnosov. Po drugi strani pa na ta način dobimo vpogled v vsebino režimov. Stabilnega ekonomskega sistema ne ustvarjajo režimi sami po sebi, temveč načela, na katerih režimi temeljijo. Za analizo povojne ekonomske ureditve ni najpomembnejše dejstvo, da je obstajala ameriška hegemonija, temveč predvsem, da je bila to ameriška hegemonija (Ruggie 1993, 8).

bodo lahko koristile javne dobrine, ki jih bo zagotavljala neka druga država, ne da bi same prispevale k pokrivanju njihovih stroškov (problem free-riderjev). Tako ravnanje navsezadnje vodi v situacijo, ko nobena država ne zagotavlja teh dobrin. Te težave so povezane z *ovirami meddržavnega sodelovanja*. Čeprav so države zainteresirane za stabilnost sistema in bi torej bile pripravljene deliti stroške zagotavljanja javnih dobrin, obstaja velika verjetnost, da bodo nekatere odstopile od dogovora.

Pomanjkanje mednarodnih javnih dobrin je torej povezano z značilnostmi meddržavnega sistema. Odsotnost nadnacionalne avtoritete kot ključne značilnosti meddržavnega sistema ustvarja dihotomijo med notranjimi in mednarodnimi odnosi: nacionalni sistem karakterizirajo hierarhičnost, vertikalnost in centralizacija; mednarodni je anarhičen, horizontalen in decentraliziran (Waltz 1979,113). Odsotnost nadnacionalne avtoritete sama po sebi sicer ne izključuje sodelovanja med državami, vendar pomeni, da odnosi med državami potekajo v ozračju negotovosti oziroma visokih transakcijskih stroškov<sup>7</sup>. V tem primeru države dajejo prednost kratkoročnim interesom (free-riding) na račun dolgoročnih (stabilen ekonomski sistem).

Režimi olajšujejo sodelovanje med državami tako, da postavljajo pravila in standarde obnašanja, zagotavljajo informacije o obnašanju držav, skratka stimulirajo kooperativno obnašanje oziroma zavirajo nekooperativno obnašanje (free-riding). V naslednjem poglavju se lotevamo vloge hegemonске sile pri vzpostavljanju mednarodnih režimov.

## Hegemonija in mednarodni režimi

Hegemonska sila ustvarja multilateralne aranžmaje s tem, ko spodbuja partnerje, da se zavežejo k pravilom obnašanja (ki jih bodo odvrčala od free riderstva) ter prevzamejo del stroškov zagotavljanja javnih dobrin (Kindleberger 1981, 252).

Pri tem hegemonska sila izkorišča svojo premoč v materialnih resursih tako, da nudi partnerjem dodatne dobrine v zameno za sklenitev sporazuma (Young 1991, 289). To pomeni, da hegemonska sila prevzame nadproporcionalni delež stroškov vzpostavljanja in vzdrževanja režima, kar je povezano tudi z ekonomsko šibkostjo partnerskih držav. Vendar je ta benevolentnost vprašljiva: hegemonska sila se odreče kratkoročnim koristim, da bi zagotovila stabilen mednarodni režim, ki ji prinaša koristi na dolgi rok (Keohane in Nye 1989, 231).

Režimov ne moremo obravnavati ločeno od interesov hegemonске sile. V interesu velesile je, da vzpostavi režim, ki odseva njene vrednote in perpetuirajo njeno pozicijo. Tovrstno moč Susan Strange (1995,30) imenuje strukturna moč, to je moč oblikovanja in definiranja strukture globalne politične ekonomije, znotraj

<sup>7</sup> *Transakcijski stroški so vsi stroški povezani s transakcijo, vključno s stroški zbiranja informacij, pogajanj, uresničevanja sporazuma, kakor tudi oportunistni stroški časa, vloženega v te aktivnosti (Caporaso 1993, 61).*

katere potem delujejo države, njihove politične ustanove, podjetja in ne nazadnje znanstveniki in ostali strokovnjaki.

### Primer ameriške hegemonije

Prevladujoče analize Pax Americana se osredotočajo na obdobje po drugi svetovni vojni. Vendar se dejanski vzpon potencialne hegemonске sile začne z notranjo konsolidacijo, ki je bila zaključena s koncem državljanske vojne leta 1865. Zanimivo je, da je notranja konsolidacija vzporedno potekala tudi pri glavnih pretendentih za britansko nasledstvo: združitev Nemčije pod Bismarckom leta 1871 in v primeru Japonske revolucija Meiji leta 1867 (Modelski 1987,88). Do leta 1913 je Velika Britanija izgubila prvenstvo v industrijski proizvodnji (Tabela 1).

*Tabela 1: Proizvodnja železa in jekla (v milijonih ton):*

	1890	1913	1938
Velika Britanija	8,0	7,7	10,5
ZDA	9,3	31,8	28,8
Nemčija	4,1	17,6	23,3
Japonska	0,02	0,25	7,0

*Vir: Kennedy 198, 200.*

Zmaga v drugi svetovni vojni je bila predvsem rezultat industrijske premoči ZDA. Industrijska moč zaveznikov je bila dvakrat večja od potencialov sil osi. Za primerjavo: ZDA so leta 1944 proizvedle 96.318 letal, Sovjetska zveza 40.300 in Velika Britanija 26.263, v primerjavi z 39.807 letali Nemčije in 28.780 letali, ki jih je proizvedla Japonska (Kennedy 1987, 354-355).

Ob koncu druge svetovne vojne so imele ZDA monopol nad jedrskim orožjem, predstavljale so več kot polovico svetovne industrijske proizvodnje, imele so nadzor nad dvema tretjinama svetovnih zlatih rezerv in bile so daleč največji izvoznik blaga (Kennedy 1987, 358). In kar je ravno tako pomembno, imele so vizijo nove politične in ekonomske svetovne ureditve.

Kot smo omenili, naj bi hegemonška sila spodbujala svobodno trgovino preko liberalizacije trgov, stabilizacije menjalnih tečajev in zagotavljanja mednarodne likvidnosti. Združene države so si ob koncu druge svetovne vojne in v letih neposredno po njej prizadevale vzpostaviti multilateralne aranžmaje na trgovinskem in monetarnem področju. Na konferenci v Bretton Woodsu leta 1944 sta bila ustanovljena Mednarodni denarni sklad (IMF), z nalogo uravnavanja plačilnobilančnih neravnotežij in ohranjanja stabilnih menjalnih tečajev, in Mednarodna banka za obnovo in razvoj (IBRD), ki naj bi skrbela za kapitalске tokove, posebno v luči povojne obnove sveta (Kegley in Wittkopf 1991, 186-188). Kljub neuspešnemu poskusu ustanovitve Mednarodne trgovinske organizacije (ITO) kot tretjega stebra povojne ekonomske ureditve, je obveljal Splošni sporazum o carinah in

trgovini (GATT), utemeljen na načelih recipročnosti, liberalizacije in nediskriminacije (Keohane 1984, 185).

Združene države niso bile zgolj pobudnica brettonwoodske ureditve, temveč so nosile tudi nadproporcionalni delež stroškov njenega vzdrževanja. Dolar je postal temelj mednarodne likvidnosti, kot plačilno sredstvo in rezervna valuta. Združene države so bile zavezane ohranjati fiksno razmerje med dolarjem in zlatom (35\$ za unčo zlata) in pripravljenost zamenjati dolarje za zlato.

Hkrati je postalo očitno, da so evropske države prešibke, da bi sprejele pogoje multilateralizma povezanih z liberalizacijo in nediskriminacijo. Problemi obnove so bili združeni s kroničnim pomanjkanjem dolarjev. Združene države so se aktivno vključile v reševanje tega problema z vzpostavitvijo Marshallovega plana (European Recovery Program) in spodbujanjem nastanka Evropske plačilne unije (EPU), ki naj bi prispevala k rasti trgovine med evropskimi državami, ki ni potekala v dolarjih (Nau 1990, 108-109). Poleg tega so Združene države zagotavljale mednarodno likvidnost z ohranjanjem plačilnobilančnega deficita, ki je nastal z masovnim odlivom pomoči in vzdrževanjem vojaških zmogljivosti zunaj ZDA, pa tudi z diskriminacijo ameriških proizvodov v Evropi in na Japonskem (Kegley in Wittkopf 1991, 188-189).

Obdobje v prvih letih po drugi svetovni vojni Keohane (1984) označuje s pojmom hegemonnega sodelovanja. Združene države so daljnovidno financirale kratkoročne stroške - zagotavljanje finančne pomoči, toleriranje diskriminacije ameriških proizvodov - da bi dosegle dolgoročni cilj vzpostavitve stabilnega in cvečotečega mednarodnega ekonomskega sistema (Keohane 1984, 270).

Konec 60. let se je zaostрил problem precenjenosti dolarja, ki je povzročal plačilnobilančni deficit in velik odliv kapitala iz ZDA (Hart in Spero 1997,18). Obenem pa se je zmanjšalo zaupanje v dolar, kar je povezano z naraščanjem količine dolarjev v tujini. Nekatero evropske države, posebej Francija, ki je spodbijala ameriško vlogo v mednarodnem monetarnem sistemu, so v praksi uveljavljale konvertibilnost dolarja za zlato. Čeprav so ZDA vztrajale na multilateralnem sodelovanju na monetarnem področju - med največje uspehe sodi ustvarjanje dodatne oblike mednarodne likvidnosti, SDR (special drawing rights), vezane na košarico valut - pa vseeno niso uspele doseči občutne revalvacije valut glavnih trgovinskih partnerjev (Nau 1990,152). 15. avgusta 1971 je Nixonova administracija enostransko odpravila konvertibilnost dolarja za zlato.

Nixonovo potezo lahko postavimo v širši kontekst zatona Pax Americane. Do sredine 70. let so Združene države izgubile relativno premoč v materialnih resursih. Manjša gospodarska rast ZDA glede na druge države (TABELA 2) je vodila v zmanjšanje ameriškega deleža v svetovni proizvodnji z več kot 50% v letu 1945 na 44,7% do leta 1953 in na 31,5% v letu 1980 (Kennedy 1987,432). Ameriška produktivnost je zaostajala za evropsko in japonsko, ravno tako se je zmanjšala premoč ZDA v tehnološko intenzivnih industrijah. Naftna kriza 1973. leta je pokazala, da ZDA (oziroma ameriška transnacionalna podjetja, ki so zagotavljala poceni nafto) nimajo več nadzora nad naftnim trgom.

Tabela 2: Rast BDP per capita pri stalnih cenah med leti 1950-1973

Država	%
Japonska	8,4
Nemčija	5,0
Italija	4,8
Francija	4,2
Kanada	3,0
Velika Britanija	2,5
Združene države	2,2

Vir: Kindleberger 1995, 165.

Konec brettonwoodske ureditve ni pomenil konca trgovinske liberalizacije. Navkljub porastu necarinskih ovir v 70. letih, vključno z varnostnimi in tehničnimi standardi, antidumpinškimi ukrepi in prostovoljnimi omejitvami izvoza (Kegley in Wittkopf 1991, 205), so pogajanja, v okviru tokijskega in zlasti urugvajskega kroga pogajanj znotraj GATTa, prispevala k občutnemu zmanjšanju carin za industrijske proizvode in prenesla trend liberalizacije na nova področja, med drugim na področje storitev, intelektualne lastnine, kmetijstva in tekstila (Salvatore 1995, 283-286).

Tudi na monetarnem področju ni prišlo do hujših motenj. Kvote v IMF so se povečale in uvedeni so bili novi aranžmaji za reševanje plačilnobilančnih neravnotežij. Leta 1976 so bili s sporazumom na Jamajki potrjeni uravnavani drseči menjalni tečaji. Države so dobile pravico, da same uravnavajo svoj tečaj, le da pri tem ne ovirajo trgovinskih partnerjev in ne ogrožajo stabilnosti svetovnega gospodarstva (Salvatore 1995, 703). Razmerja med glavnimi svetovnimi valutami so se reševala znotraj kluba finančnih velesil G-10 in G-5 (Plaza 1985, Louvre 1987).

### Namesto zaključka: posthegemonski režimi

Na primeru Pax Americane lahko potrdimo, da je prisotnost hegemonске sile po drugi svetovni vojni stabilizirala svetovno gospodarstvo in omogočila visoke stopnje gospodarske rasti. Glavni instrument stabilizacije je bila vzpostavitev multilateralnih aranžmajev (režimov) na monetarnem in trgovinskem področju, pri čemer so Združene države dajale iniciativo in določale njihovo vsebino, hkrati pa nosile nadproporcionalni delež stroškov njihovega vzdrževanja, kar se je odrazilo v nižjih stopnjah gospodarske rasti ZDA glede na ostale države.

Na koncu se moramo vprašati, zakaj z erozijo ameriške premoči ni prišlo do sočasnega zatona režimov, ki jih je hegemonška sila vzpostavila. Odgovore je možno iskati v dveh smereh<sup>8</sup>.

Z zmanjšanjem sposobnosti in/ali pripravljenosti hegemonške sile, da bi vzdrževala mednarodne režime, se potreba po dobrinah, ki so jih zagotavljali hegemonški režimi ni spremenila. To pomeni, da bodo ostali udeleženci, po slabitvi materialne baze hegemonške sile, sami pripravljeni prevzeti stroške vzdrževanja režima. Pri tem je pomembno dejstvo, da so stroški vzdrževanja režima nižji od stroškov vzpostavljanja režima. V tem primeru tudi lahko pričakujemo, da se vsebina režimov ne bo spreminjala, torej bo odražala interese hegemonške sile. Hegemonija se bo ohranjala, vendar ne več kot nadzor nad resursi, temveč kot nadzor nad izidi (Russett 1985, 208). Z drugimi besedami, Združene države so izgubile relacijsko moč, ne pa strukturne moči<sup>9</sup> (Strange 1987).

Drugi pristop poudarja notranjo dinamiko režimov, ki je neodvisna od sprememb v distribuciji moči. Režimi vplivajo na definiranje ciljev (in izbiro sredstev za doseganje ciljev) držav, s tem ko ustvarjajo novo znanje, povezano z odkrivanjem kompleksnosti problemov, opozarjanjem na njihove učinke in medsebojno povezanost. Novo znanje (v primeru, da je skupno vsaj glavnim udeležencem) je tudi temelj za širitev režimov, to je vključevanje novih, še nereguliranih področij.

## LITERATURA

- Buzan, Barry; Jones, Charles in Little, Richard. 1993. *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*. New York: Columbia University Press.
- Caporaso, James. 1993. *International Relations Theory and Multilateralism: The Search for Foundations*. V: Ruggie, John Gerard. (ur.): *Multilateralism Matters: The Theory and Practice of an Institutional Form*, 51-90. New York: Columbia University Press.
- Cox, Robert. 1994. *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory V*: Keohane, Robert (ur.): *Neorealism and Its Critics*, 204-254. New York: Columbia University Press.
- Gilpin, Robert. 1987. *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.

<sup>8</sup> Tu se odraža aktualna debata v režimski teoriji med racionalisti in reflektivistami (Keohane 1994). Racionalisti predpostavljajo, da so interesi držav fiksni; države so racionalni egoisti, ki sodelujejo zaradi maksimiranja koristi. Režimi zmanjšujejo ovire sodelovanja, tako da zmanjšujejo transakcijske stroške, ki izhajajo iz anarhičnosti meddržavnih odnosov. Režimi se bodo pojavili povsod, kjer so stroški komunikacije, nadzora in prisile (to je stroški vzpostavljanja in vzdrževanja režima) relativno nizki v primerjavi s koristmi, ki izhajajo iz sodelovanja (Ibid., 51). Reflektivistiki menijo, da sodelovanje poteka pod vplivom zaznav, sposobnosti predelave informacij in učenja (Haggard in Simmons 1987, 511). Interesov ne moremo ločevati od znanja, vrednot in ideologije akterjev. Režimi vplivajo na identitete in interese akterjev, hkrati pa so tudi sami intersubjektivni: obstajajo predvsem kot razumevanja, pričakovanja in prepričanja udeležencev o legalnem, primernem oziroma moralnem ravnanju (Puchala in Hopkins 1982, 246).

*Naša razprava sicer izhaja iz racionalistične perspektive, vendar menimo, da je ob koncu potrebno bralca opozoriti tudi na reflektivistični pristop.*

<sup>9</sup> Relacijska moč je moč, ki jo ima A, da vpliva na B, da ta stori nekaj, česar sicer ne bi storil (Strange 1995, 30). Strukturna moč je definirana v poglavju "hegemonija in mednarodni režimi".



- Gilpin, Robert. 1995. *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press.
- Haggard, Stephan in Simmons, Beth. 1987. *Theories of International Regimes*. *International Organization* 41(3):492-517.
- Hart, Jeffrey in Spero, Joan. 1997. *The Politics of International Economic Relations*. Fifth Edition. London: Routledge.
- Kegley, Charles in Wittkopf, Eugene. 1991. *American Foreign Policy: Pattern and Process*. Četrta izdaja. New York: St. Martin(s) Press.
- Kennedy, Paul. 1987. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House.
- Keohane, Robert. 1984. *After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Keohane, Robert. 1994. *International Institutions: Two Approaches*. V: Kratochwill, Friedrich in Mansfield, Edward (ur.): *International Organization. A Reader*, 44-61. Harper Collins.
- Keohane, Robert in Nye, Joseph. 1989. *Power and Interdependence*. 2. izdaja. Harper Collins Publishers.
- Kindleberger, Charles. 1981. *Dominance and Leadership in the International Economy*. *International Studies Quarterly*: 25(2):242-253.
- Kindleberger, Charles. 1987. *The World in Depression 1929-1939*. Penguin Books.
- Kindleberger, Charles. 1995. *The World Economy and National Finance in Historical Perspective*. The University of Michigan Press.
- Krasner, Stephen. 1982. *Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables*. *International Organization* 36(2):185-206.
- Nau, Henry. 1990. *The Myth of America's Decline*. Oxford University Press.
- Nye, Joseph. 1990. *Bound to Lead. The Changing Nature of American Power*. Basic Book.
- Puchala, Donald in Hopkins, Raymond. 1982. "International Regimes: Lessons from Inductive Analysis". *International Organization* 36(2): 379-415.
- Ruggie, John Gerard. 1993. "Multilateralism: The Anatomy of an Institution". V: Ruggie, John Gerard. (ur.): *Multilateralism Matters: The Theory and Practice of an Institutional Form*, 3-47. New York: Columbia University Press.
- Russett, Bruce. 1985. "The Mysterious Case of Vanishing Hegemony; or, Is Mark Twain Really Dead". *International Organization* 39(2):207-231.
- Salvatore, Dominick. 1995. *International Economics*. Peta izdaja. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Strange, Susan. 1995. *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Strange, Susan. 1987. "The Persistent Myth of Lost Hegemony". *International Organization* 41(4):551-574.
- Wallerstein, Immanuel. 1979. *The Capitalist World-Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wallerstein, Immanuel. 1995) "The Interstate Structure of the Modern World-System". V: Smith, Steve, Booth, Ken in Zalewski, Marsyia (ur.) *International Theory: Positivism and Beyond*: 87-107. Cambridge University Press.
- Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley.
- Young, Oran. 1991. "Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society". *International Organization* 45(3): 281-308.